

DOI 10.32782/city-development.2024.1-4

УДК 338.48

ФУНКЦІОНУВАННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Виговський Дмитро Сергійович

кандидат політичних наук, керівник

Громадська організація «Інститут досліджень соціального капіталу»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8550-6942>

Конарівська Оксана Богданівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму

та готельно-ресторанної справи

Національний університет водного господарства та природокористування

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1760-9264>

Яковишина Маргарита Сергіївна

старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Національний університет водного господарства та природокористування

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0198-5812>

Анотація. У статті зроблений огляд сучасних тенденцій та перспектив на ринку оздоровчого туризму та гостинності в контексті сталого розвитку, наведені особливості функціонування санаторно-курортних закладів. Сталі практики стають ключовою вимогою до курортів у всьому світі. Розвиток мережі санаторно-курортних закладів пов'язаний із швидким розвитком медичного, оздоровчого та велнес-туризму. З'ясовано, що велнес – туристи витрачають за поїздку більше, ніж середньостатистичні туристи. Найбільші грошові надходження від велнес-туризму отримують США. Прагнення поєднати концепції стійкості та оздоровлення у сучасних курортних центрах створює умови для формування концепції регенеративної гостинності. Регенеративна гостинність має потенціал стати рішенням для власників готелів, які працюють над тим, щоб зробити світ кращим за допомогою своєї комерційної діяльності.

Ключові слова: оздоровчий туризм, велнес-туризм, медичний туризм, санаторно-курортні заклади, заклади розміщення, сталий розвиток, регенеративна гостинність, екологічні практики.

Актуальність проблеми. Сталі практики дедалі більше стають ключовою вимогою для курортів у всьому світі. Глобальна індустрія туризму переживає зміну парадигми, де зростає увага до сталого розвитку. Дана тенденція зумовлена збільшенням кількості туристів у всьому світі, зміною уявлень про майбутню роль закладів розміщення, зростанням попиту на здоровий спосіб життя та стійкі методи ведення бізнесу. Впровадження екологічних практик не лише зменшує негативний вплив на довкілля, а також створює економічні переваги для санаторно-курортних та готельно-ресторанних закладів. Тому розуміння поточних тенденцій та перспектив сфери туризму та гостинності в контексті сталого розвитку є важливим для курортних закладів, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан розвитку санаторно-курортних закладів

висвітлений у наукових працях іноземних та українських вчених. У статті колективу авторів Герасименко Т. та ін. зроблений аналіз попиту на санаторно-курортні послуги серед населення України та наведені шляхи формування доступного ринку оздоровчих послуг [2]. У своїй публікації автори Гальків Л. та ін. розкрили сутність санаторно-курортного комплексу, зробили аналіз специфіки суб'єктів санаторно-курортної діяльності України, підкреслили диспропорційність та асиметричність ринку послуг санаторіїв у регіональному вимірі [1]. У статті Мельник І. встановлено загальну тенденцію до скорочення мережі санаторно-курортних закладів та спеціалізованих засобів розміщення в Україні, що диспропорційно зростаючим потребам в оздоровленні населення [4]. Автори Манько А. та Жук Ю. розглядали перспективи впровадження концепції регенеративного туризму в туристичній індустрії України [3]. У дослідженні грецьких

вчених Папалу Е. та ін. зроблена порівняльна оцінка нових тенденцій сталого розвитку у закладах гостинності на кількох курортах світу [7]. Питання функціонування санаторно-курортних закладів потребує подальшого розвитку.

Метою публікації є огляд сучасних тенденцій та перспектив на ринку оздоровчого туризму та гостинності в контексті сталого розвитку.

Результати дослідження. Матеріалом для публікації став звіт Global Wellness Economy Monitor 2023 [5], а також праці вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячені санаторно-курортним закладам. У процесі дослідження було використано наукові методи: теоретичного узагальнення та аналізу, логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Розвиток мережі санаторно-курортних закладів тісно пов'язаний із розвитком медичного, оздоровчого та велнес-туризму. Всесвітня туристична організація UN Tourism наводить наступні визначення даних видів туризму:

«Велнес - туризм – це вид туристичної діяльності, спрямований на покращення та збалансування всіх основних сфер людського життя, включаючи фізичну, розумову, емоційну, професійну, інтелектуальну та духовну. Основною мотивацією для велнес-туристів є участь у профілактичних заходах, що покращують спосіб життя, таких як фітнес, здорове харчування, релаксація та оздоровчі процедури» [6].

«Медичний туризм – це вид туристичної діяльності, який передбачає використання науково обґрунтованих медичних ресурсів і послуг (як інвазивних, так і неінвазивних). Може включати діагностику, лікування, профілактику та реабілітацію» [6].

«Оздоровчий туризм охоплює ті види активностей, основною мотивацією яких є внесок у фізичне, психічне та/або духовне здоров'я за допомогою медичних та оздоровчих заходів, які підвищують здатність людей задовольняти власні потреби та покращують якість життя у суспільстві в цілому. Оздоровчий туризм є загальним терміном для підвидів велнес-туризму та медичного туризму» [6].

Згідно даних Global Wellness Institute ринок оздоровчого туризму швидко зростає. За прогнозами, витрати на оздоровчий туризм до 2025 року сягнуть 1,3 трильйона доларів [5].

На рис. 1. наведені діаграми витрат туристів на оздоровчий туризм та кількість оздоровчих подорожей у 2022 році за регіонами світу.

Можемо зробити висновок, що більше туристів з метою оздоровлення приймає Європейський регіон, проте найбільше грошових надходжень від велнес-турів потрапляє до Північної Америки. Двадцятку найбільш популярних дестинацій велнес-туризму складають: США,

Німеччина, Франція, Австрія, Швейцарія, Японія, Італія, Велика Британія, Австралія, Мексика (рис. 2).

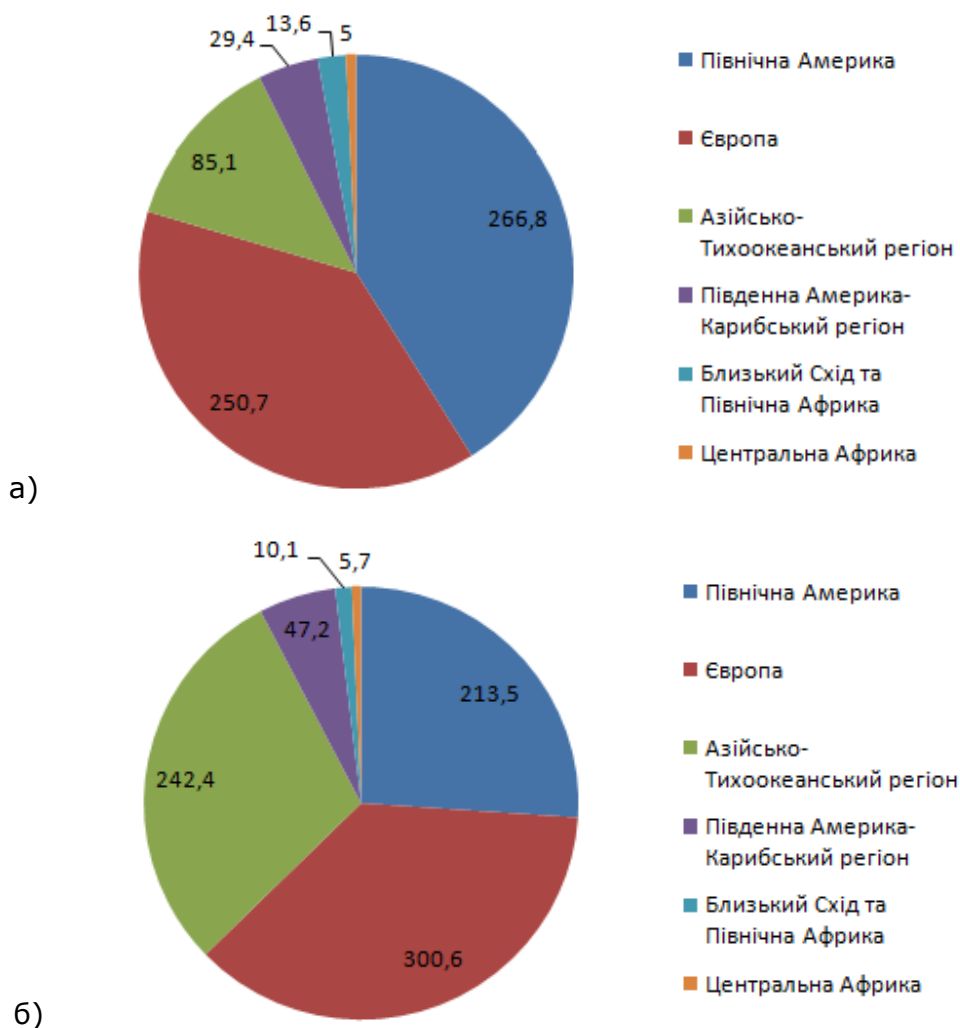
Згідно статистичних даних, велнес-туристи витрачають за поїздку більше, ніж звичайний турист; дана тенденція характерна як для внутрішніх, так і міжнародних мандрівників. У 2022 році міжнародні велнес - туристи в середньому витратили під час подорожі 1764 дол., що на 41% більше, ніж у звичайного міжнародного туриста. Внутрішні велнес-туристи в середньому витратили 668 дол. за поїздку, що на 175% більше, ніж у типового внутрішнього туриста [5]. Це пояснюється тим, що туристи, які займаються власним оздоровленням, як правило, є більш заможними, освіченими та часто подорожують, і вони готові витратити більше фінансових ресурсів на подорожі, послуги та комфорт, які допомагають підтримувати їхнє здоров'я та благополуччя.

На розвиток санаторно-курортних та оздоровчих закладів впливає наявність природних лікувальних ресурсів, зокрема термальних та мінеральних джерел. У звіті Global Wellness Economy Monitor наведено наступне визначення закладів індустрії термальних/мінеральних джерел: «прибуткові підприємства, пов'язані з оздоровчим, рекреаційним і терапевтичним використанням води зі спеціальними властивостями (зокрема термальної води, мінеральної води та морської води)» [5]. На рис. 3 наведені дані щодо сфери термальних та мінеральних вод за регіонами світу.

Найбільшими природними лікувальними ресурсами на основі термальних та мінеральних вод володіють Азійсько-Тихоокеанський та Європейський регіони (рис. 3). У 2022 році трійку дестинацій-лідерів ринку термальних та мінеральних вод складають Китай (10,7 млрд дол), Японія (8,59 млрд дол.) та Німеччина (6,79 млрд дол) [5].

Нині сучасні санаторно-курортні та інші заклади розміщення інвестують в екологічні, розумні та пов'язані зі здоров'ям практики. Сталі практики стають основою формування асортименту послуг сфери туризму та гостинності. Зв'язок між здоров'ям і стійкістю ілюструється на прикладі вдосконалення послуг харчування шляхом урізноманітнення меню унікальними дієтичними пропозиціями, збільшенням асортименту веганських страв, які є корисними для здоров'я та кращими для планети.

Кожен з видів туризму здійснює значний вклад у досягнення цілей сталого розвитку, що сформувало концепції сталого та відповідального туризму. Проте, нині серед експертів туристичної індустрії набуває поширення нова концепція: регенеративний туризм, метою якого

**Рисунок 1 – Оздоровчі тури за регіонами світу у 2022 році:
а) витрати туристів на оздоровчі мандрівки, млрд дол;
б) кількість турів з метою оздоровлення**

Джерело: розроблено авторами на основі Global Wellness Economy Monitor 2023

Рисунок 2 – Надходження від велнес-туризму, млрд дол.

Джерело: розроблено авторами на основі Global Wellness Economy Monitor 2023

є позитивний вплив на місцеві системи, їх соціальну та екологічну сфери. Головна ідея полягає у трансформаційному досвіді мандрівника з метою, щоб його відпочинок став корисним для місцевої громади, а сам турист повернувся додому натхненним та позитивно оцінив свою подорож, водночас підтримуючи збереження місцевої культурної спадщини, традицій та біорізноманіття. Туристична подорож трансформуються з егоїстичної на змістовну [3; 8].

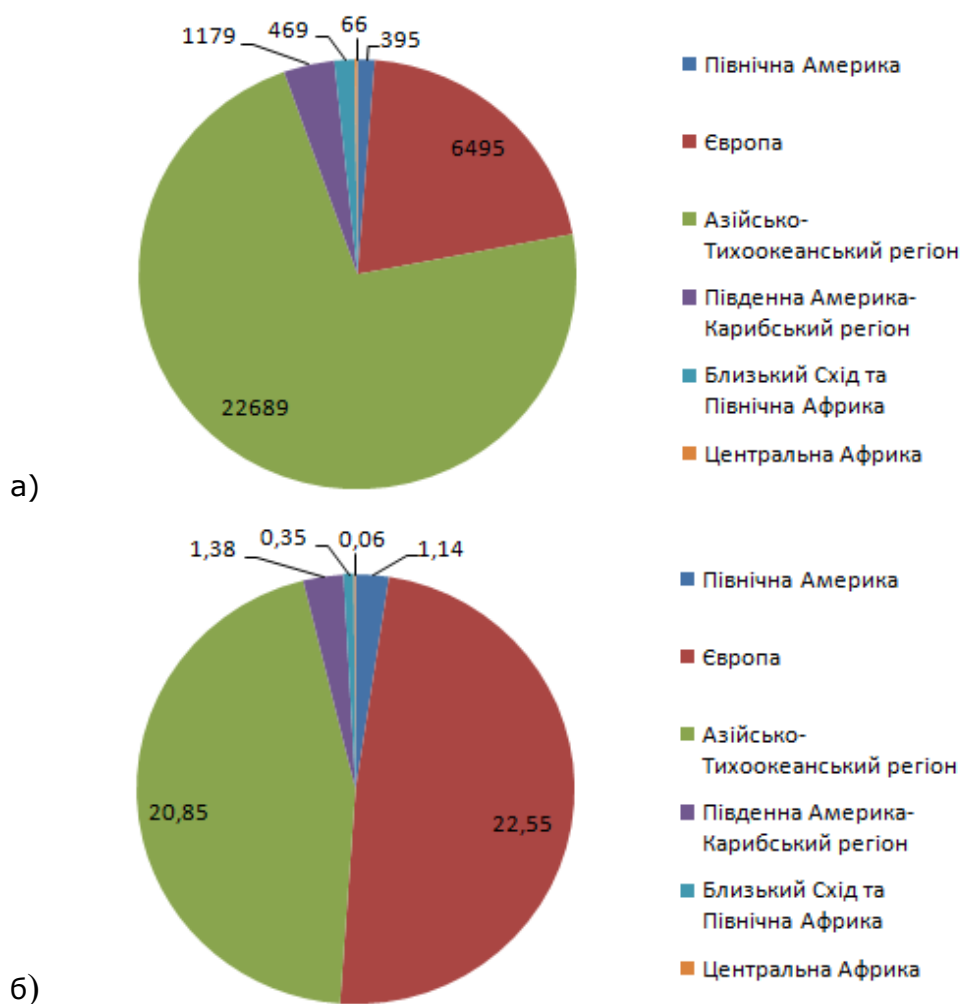
Варто підкреслити, що нині відбувається переосмислення в контексті сталості та регенеративності не лише туристичних напрямків, а й сфери гостинності. Для прикладу, на ізраїльських курортах Six Senses створили атракцію «Лабораторія сталого розвитку та Землі», де гості можуть дізнатись про сталі практики, які використовуються під час планування та управління готелем території Шахарут упродовж різних етапів від будівництва до сьогоденної експлуатації. Туристам також пропонується від-

відати органічний сад і дізнатися про енерго-, водопостачання та використання харчових ресурсів у готелі. Таким чином готель групи Six Senses сприяє підвищенню обізнаності та поширенню позитивного впливу [10].

В Україні прикладом регенеративної гостинності є котеджний комплекс «УЛІС» у селі Дудки Київської області. Його власники 10% прибутку від оренди будиночків спрямовують на підтримку соціальних ініціатив місцевої громади [3].

Переосмислюючи свої пропозиції, власники готелів та санаторно-курортних закладів можуть принести додаткову цінність своєму середовищу, місцевим приймаючим громадам і гостям.

Заклад розміщення, який практикує регенеративну гостинність, не повинен порушувати місцеві екосистеми. Його потрібно «вживити» в те місце, де він розташований. Будь-яка місцевість складається з кількох екосистем, які розвиваються спільно, таких як місцеві громади, економіка та природне середовище. Лише тоді,

Рисунок 3 – Аналіз ринку мінеральних та термальних вод, 2022 рік:
а) кількість закладів, що використовують термальні та мінеральні води; б) ринок термальних та мінеральних вод, млрд дол.

Джерело: розроблено авторами на основі *Global Wellness Economy Monitor 2023*

коли готельєр матиме чітке бачення як ці екосистеми взаємодіють і підтримують одна одну, він зможе розробити бізнес-модель, яка підходить і стане їх частиною. В основі регенеративної гостинності лежить співпраця та партнерство із дестинацією, де розташований заклад розміщення. Тому, перш ніж почати експлуатувати санаторно-курортне підприємство у новому місці, власники повинні не лише залучати місцеві громади, але й спиратися на свої знання, щоб створити заклад розміщення та оздоровлення, який відповідатиме потребам дестинації та сприятиме розвитку місцевості [9].

Регенеративний заклад гостинності не лише функціонує в гармонії з місцевістю, а також забезпечує регенеративний досвід гостей. Для прикладу, на базі санаторно-курортного підприємства для гостей можуть організуватися волонтерські програми з метою сприяння в облаштуванні або розчищенні місцевих джерел, прибирання узбережжя або інші види допомоги місцевій громаді. Щоб створити чистий позитивний вплив на екосистеми, власники закладів розміщення повинні дбати про добробут місцевих громад, навколишнє середовище та своїх працівників [8–9].

Санаторно-курортні заклади відрізняються від звичайних рекреаційних центрів відпочинку тим, що мають на своїй або прилеглій території не лише природні лікувально-оздоровчі ресурси, а й систему технічних, гідротехнічних, медико-організаційних ресурсів, зокрема: питні галереї, бювети, бальнеотехнічні ванни, лабораторії, будівлі тощо. У свою чергу, рекреаційні зони готелів, баз відпочинку та інших закладів

розміщення мають лише природні оздоровчі ресурси. Отже, вплив на довкілля від санаторно-курортних закладів буде вище. З метою зменшення його негативних наслідків варто активно поширювати практики регенеративної гостинності у межах санаторно-курортних та інших оздоровчих комплексів.

Індустрія гостинності готується прийняти виклики нової ери оздоровлення та сталості, щоб залишитись конкурентоспроможною у сучасних умовах. У зв'язку з тим, що мандрівники приділяють більше уваги своєму здоров'ю та самопочуттю, індустрія реагує на це низкою інноваційних рішень, розроблених для покращення досвіду гостей.

Висновки. Отже, сучасний сектор індустрії санаторно-курортних закладів характеризується прогресом у зменшенні глобального впливу на довкілля. Зв'язок між здоров'ям і стійкістю ілюструється на прикладі вдосконалення послуг харчування шляхом урізноманітнення меню унікальними дієтичними пропозиціями, збільшенням асортименту веганських страв, які є корисними для здоров'я та кращими для планети. Прагнення поєднати концепції стійкості та оздоровлення у сучасних курортних центрах створює умови для формування нової концепції – регенеративної гостинності. Регенеративна гостинність має потенціал стати рішенням для власників готелів, які працюють над тим, щоб зробити світ кращим за допомогою своєї комерційної діяльності. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на вивченні практик регенеративної гостинності оздоровчих закладів розміщення.

Бібліографічний список:

1. Гальків Л.І., Кулиняк І.Я., Гербут М.В. Санаторно-курортна діяльність: ринок послуг санаторіїв у регіонах України. *Вісник Львівського політехнічного національного університету*. 2020. № 3. С. 18–26.
2. Герасименко Т., Олійник А., Дідусь А. Стратегічні пріоритети розвитку санаторно-курортної сфери України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-18> (дата звернення: 20.05.2024).
3. Манько А.М., Жук Ю.І. Впровадження концепції регенеративного туризму в національній туристичній індустрії як чинник її успішного розвитку. *Індустрія гостинності: стан, тенденції розвитку та перспективи галузі в умовах євроінтеграційних та військових викликів* : зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. форум, 17–19 квітня 2024 року. Львів : «Камула», 2024. С. 205–210.
4. Мельник І. Стан, проблеми та перспективи розвитку санаторно-курортних та оздоровчих засобів розміщення в Україні. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2021. № 1. С. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-1-7>
5. Global Wellness Economy Monitor 2023. November 2023. URL: <https://globalwellnessinstitute.org/> (дата звернення: 25.05.2024).
6. Glossary of tourism terms. UN Tourism: web site. URL: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (дата звернення: 29.04.2024).
7. Papallou E., Katafygiotou M., Dimopoulos Th. Emerging Sustainability Trends in Tourist Facilities: A Comparative Assessment of Multiple Hotels and Resorts. *Sustainability*. 2024. Vol. 16 (9). DOI: <https://doi.org/10.3390/su16093536/>
8. Reymond N. Regenerative Tourism – A holiday mind shift beyond sustainability. *EHL Insights*. 2022. URL: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/regenerative-tourism-a-shift-coming> (дата звернення: 25.05.2024).
9. Saul L. Regenerative Hospitality – a new sustainability paradigm on the rise. *EHL Insights*. 2022. URL: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/regenerative-hospitality-on-the-rise> (дата звернення: 25.05.2024).

10. Six Senses Shagarut. Israel, Shagarut Negev Desert. Six Senses Group Home: web site. URL: <https://www.sixsenses.com/en/resorts/shagarut> (дата звернення: 25.05.2024).

References:

1. Halkiv L. I., Kulyniak I. Ya., Herbut M. V. (2020). Sanatorno-kurortna diialnist: rynek posluh sanatoriiv u rehionakh Ukrainy. *Visnyk Lvivskoho politekhnichnoho natsionalnoho universytetu*, no. 3, pp. 18–26.
2. Herasymenko T., Oliinyk A., & Didus A. (2023) Stratehichni priorytety rozvytku sanatorno-kurortnoi sfery Ukrainy. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (58). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-18> (accessed May 20, 2024).
3. Manko A. M., Zhuk Yu. I. (April 17–19, 2024) Vprovadzhennia kontseptsii reheneratyvnoho turyzmu v natsionalnii turystychnii industrii yak chynnyk yii uspishnoho rozvytku. *Industriia hostynnosti: stan, tendentsii rozvytku ta perspektyvy haluzi v umovakh yevrointehratsiinykh ta viiskovykh vyklykiv* : zb. mater. II Mizhnar. nauk.-prakt. forum. Lviv : «Kamula», pp. 205–210.
4. Melnyk I. (2021) Stan, problemy ta perspektyvy rozvytku sanatorno-kurortnykh ta ozdorovchykh zasobiv rozmishchennia v Ukraini. *Industriia turyzmu i hostynnosti v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi*, no. 1, pp. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-1-7>
5. Global Wellness Economy Monitor 2023. (November 2023). Available at: <https://globalwellnessinstitute.org> (accessed May 25, 2024).
6. Glossary of tourism terms. UN Tourism : web site. Available at: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (accessed April 29, 2024).
7. Papallou E., Katafygiotou M., Dimopoulos Th. (2024) Emerging Sustainability Trends in Tourist Facilities: A Comparative Assessment of Multiple Hotels and Resorts. *Sustainability*, vol. 16 (9). DOI: <https://doi.org/10.3390/su16093536/>
8. Reymond N. (2022) Regenerative Tourism – A holiday mind shift beyond sustainability. EHL Insights. Available at: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/regenerative-tourism-a-shift-coming> (accessed May 25, 2024).
9. Saul L. (2022) Regenerative Hospitality - a new sustainability paradigm on the rise. EHL Insights. Available at: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/regenerative-hospitality-on-the-rise> (accessed May 25, 2024).
10. Six Senses Shagarut. Israel, Shagarut Negev Desert. Six Senses Group Home : web site. Available at: <https://www.sixsenses.com/en/resorts/shagarut> (accessed May 25, 2024).

FUNCTIONING OF SANATORIUM AND RESORT ESTABLISHMENTS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Dmytro Vyhovsky

Candidate of Political Sciences, Head

Public Organization «*Institute of Social Capital Research*»

Oksana Konarivska

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the

Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business

National University of Water and Environmental Engineering

Marharyta Yakovyshyna

Senior Lecturer at the

Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business

National University of Water and Environmental Engineering

Summary. Sustainable practices are increasingly becoming a key requirement for resorts worldwide. The global tourism industry is undergoing a paradigm shift, where attention to sustainable development is increasing. This trend is caused by the increase in the number of tourists around the world, changing ideas about the future role of accommodation facilities, growing demand for a healthy lifestyle and sustainable business practices. The implementation of ecological practices not only reduces the negative impact on the environment, but also creates economic advantages for sanatorium-resort and hotel-restaurant establishments. Therefore, understanding the current trends and prospects for the development of tourism and hospitality in the context of sustainable development is important for resort establishments that seek to remain competitive. Purpose: overview of current trends and prospects in the health tourism and hospitality market in the context of sustainable development. Materials and methods. The material for publication are the works of domestic and foreign authors devoted to sanatorium-resort establishments. In the research process, scientific methods were used: theoretical generalization and analysis, logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results. Today, modern accommodations are investing in green, smart, and health-related practices. The Global Wellness Institute estimates that the global wellness tourism market will reach \$1 trillion by the end of 2024 and continue to grow. The development of the network of sanatoriums and resorts is connected with the development of medical, health and wellness tourism. Sustainable practices become the basis of the formation of the range of services in health care establishments. The connection between health and sustainability is illustrated by the example of improving food services by diversifying the menu with unique dietary offers, increasing the range of vegan dishes that are good for health and better for the planet. The desire to combine the concepts of sustainability and wellness in modern resort centers creates conditions for the formation of a new concept – regenerative hospitality. So, the modern sector of the health resort industry is characterized by progress in reducing the global impact on the environment. Regenerative hospitality has the potential to be a solution for hoteliers working to make the world a better place through their business activities. In further scientific research, it is proposed to focus attention on the study of regenerative hospitality practices of health care establishments.

Key words: health tourism, wellness tourism, medical tourism, health and resort establishments, accommodation establishments, sustainable development, regenerative hospitality, ecological practices.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2024